

**ბილალ დინდარი (მიქელაძე) –
„ვეფხისტყაოსნის“
თურქულ ენაზე მთარგმნელი**

**BILAL DINDAR (MIKELADZE):
TRANSLATOR OF RUSTAVELI'S
THE KNIGHT IN THE PANTHER'S SKIN
INTO TURKISH**

სოფიკო ჭუმბურიძე

აკაკი წერეთლის სახელმწიფო უნივერსიტეტი
ქუთაისი, საქართველო

Sofiko Chumburidze

Akaki Tsereteli State University
Kutaisi, Georgia

აბსტრაქტი

წინამდებარე ნაშრომი ეძღვნება ბილალ დინდარს – თურქეთში მოღვაწე მეცნიერსა და მთარგმნელს, რომელმაც ქართული კულტურის საგანძური და მსოფლიო მნიშვნელობის ნაწარმოები „ვეფხისტყაოსანი“ თურქულ ენაზე თარგმნა. თარგმანი 1991 წელს გამოქვეყნდა.

ბილალ დინდარის ღვაწლი ქართული კულტურის წინაშე განსაკუთრებულია იმიტაც, რომ ის ერთადერთი ავტორია, რომელმაც „ვეფხისტყაოსანი“ სრულად თარგმნა. ამ ფაქტით თურქულ საზოგადოებას საშუალება მიეცა, უფრო ღრმად გასცნობოდა ქართული კულტურის უმთავრეს ძეგლს, რომელიც საუკუნეების წინ დაიწერა და აქტუალურობას დღესაც არ კარგავს.

ესეც უნდა ითქვას: ბილალ დინდარს „ვეფხისტყაოსანი“ ორიგინალიდან არ უთარგმნია. თვითონვე აღნიშნავს, რომ მან იხელმძღვანელა სერგი წულაძის მიერ შექმნილი ფრანგული თარგმანით და აზერბაიჯანული ვერსიით, რომელიც 1930-იან წლებში შექმნა პოეტმა აჰმეთ ჯევათმა და პირველად გამოქვეყნდა 1978 წელს.

სწორედ ამ მიზეზით, თურქოლოგები და რუსთველოლოგები აღნიშნავენ, რომ ბილალ დინდარის თურქულენოვან თარგმანში ბევრი უზუსტობაა. ამის ერთ-ერთი მიზეზი ქრისტიანულ და მუსლიმანურ კულტურებს შორის განსხვავებაა. მიუხედავად არსებული კრიტიკული მოსაზრებებისა, უნდა აღინიშნოს, რომ ბილალ დინდარმა, აზერბაიჯანულ მეგობართან – ასოცირებულ პროფესორ ზეინალაბიდინ მაქასთან ერთად თავი გაართვა იმ სირთულეებს, რაც პოემის რიტმულ სტრუქტურასთან,

სემანტიკურ სიღრმესა და მასში წარმოდგენილ ისტორიულ და კულტურულ შინაარსთანაა დაკავშირებული.

საგულისხმოა ის ფაქტი, რომ დღემდე არ არსებობს „ვეფხისტყაოსნის“ უშუალოდ ქართული ენიდან შესრულებული თურქული თარგმანი, შესაბამისად, ბილალ დინდარის თურქულენოვანი თარგმანი დასაფასებელია, რადგან მან შეძლო ქართული კლასიკის გაცნობისთვის ახალი სივრცე შეექმნა.

შოთა რუსთაველის გენიალური პოემის „ვეფხისტყაოსნის“ ბილალ დინდარისეული თარგმანი არა მხოლოდ ორი ქვეყნის ქართულ-თურქული კულტურული ურთიერთობის განვითარებას უწყობს ხელს, არამედ მსოფლიო ლიტერატურულ სივრცეში აძლიერებს ქართულ კლასიკასთან დაკავშირებულ ინტელექტუალურ ცნობადობას.

საკვანძო სიტყვები: ბილალ დინდარი, „ვეფხისტყაოსანი“, თარგმანი.

ABSTRACT

The present study is devoted to Bilal Dindar, a scholar and translator based in Turkey, who produced the first complete Turkish translation of Rustaveli's *The Knight in the Panther's Skin*, a landmark of world literature and the crown jewel of Georgian cultural tradition. The translation was published in 1991.

Bilal Dindar's contribution to Georgian culture is particularly significant in that he remains the only translator to have rendered the poem in its entirety into Turkish. Through his work, Turkish readers gained the opportunity to engage more profoundly with this seminal Georgian masterpiece, a text composed centuries ago yet still resonant and relevant in contemporary literary discourse.

Dindar did not translate the poem directly from the Georgian original. As he himself notes, he relied primarily on Sergi Tzuladze's French translation and on the Azerbaijani version produced in the 1930s by the poet Ahmad Javad, first published in 1978.

Owing to this methodological approach, both Turkologists and Rustvelologists observe numerous inaccuracies in his translation. These are partly attributable to the challenges inherent in mediated translation and partly to the cultural distance between Christian and Muslim cultural traditions. Nevertheless, despite the existing critical assessments, it should be recognized that Dindar—together with his Azerbaijani colleague, Associate Professor Zeynalabidin Maka—managed to overcome the considerable difficulties posed by the poem's complex metrical structure, semantic depth, and rich historical and cultural layers.

It is particularly noteworthy that, to this day, no direct Turkish translation of *The Knight in the Panther's Skin* from the Georgian original exists. Consequently, Dindar's Turkish rendition remains an invaluable contribution, opening a new avenue for the reception of Georgian classical literature.

Thus, Bilal Dindar's translation of Shota Rustaveli's brilliant epic not only fosters the development of Georgian–Turkish cultural relations but also enhances the global visibility and intellectual recognition of Georgian literary heritage.

Keywords: Bilal Dindar, The Knight in the Panther's Skin, translation

შესავალი

„ვეფხისტყაოსანი“ არა მარტო ქართული ლიტერატურისა და კულტურის მნიშვნელოვანი მონაპოვარია, არამედ მსოფლიოს კლასიკოსთა საგანძურშიც მნიშვნელოვან ადგილს იკავებს. „მე-12 საუკუნის ქართული პოეტური კულტურის გვირგვინი და დღემდე დაუძლეველი მწვერვალია შოთა რუსთაველის უკვდავი პოემა „ვეფხისტყაოსანი“ (კეკელიძე... 1987: 246).

„ვეფხისტყაოსნის“ პოეტური თუ პროზაული თარგმანი მსოფლიოს მრავალ ენაზე არსებობს. შოთა რუსთაველის პოემა უყურადღებოდ არც თურქ მთარგმნელებს დარჩენიათ. ის თურქულად ორჯერ ითარგმნა. პირველი თარგმანი შესრულებულია აჰმედ ოზქანის (მელაშვილის) მიერ. ეს თარგმანი აჰმედმა დააფუძნა სამედ ვურგუნისა და მამედ რაჰიმის აზერბაიჯანულ თარგმანს სახელწოდებით: *Pələng dərısı geymiş pahlıvan* (ითარგმნება როგორც „ვეფხის ტყავით შემოსილი გმირი“), რომელიც პირველად 1937 წელს გამოიცა და თურქულადაც ითარგმნა მცირე ცვლილებებით. აჰმედ ოზქანის თურქულენოვანი თარგმანი წიგნად არ გამოქვეყნებულა. მხოლოდ 169 სტროფი დაიბეჭდა ჟურნალ „ჩვენებურებში“ (1977-1979 წლებში).

მეორედ „ვეფხისტყაოსნის“ თარგმნით დაინტერესდა თურქი მეცნიერი ბილალ დინდარი. ცნობილია, რომ ის საქართველოში 1990 წელს სამეცნიერო კონგრესზე მოიწვიეს. ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტში მსოფლიოს სხვადასხვა ენაზე თარგმნილი „ვეფხისტყაოსანი“ ნახა. მათ შორის არ იყო თურქულენოვანი თარგმანი. სწორედ მაშინ გადაწყვიტა, რომ თავად ეთარგმნა.

კვლევის მეთოდები

ნაშრომში წარმოდგენილი საკითხის შესწავლის მიზნით გამოყენებულია სამეცნიერო ლიტერატურის ურთიერთშეჯერება-შესწავლაზე დაფუძნებული ისტორიულ-შედარებითი მეთოდი. ნაშრომი ეფუძნება განსახილველი თემის შესახებ მოძიებულ სამეცნიერო ლიტერატურის დამუშავებასა და სათანადო ანალიზს.

მსჯელობა

ბილალ დინდარი აქტიურ მთარგმნელობით და ქართველოლოგიურ საქმიანობას მისდევდა. კერძოდ, ქართველ მწერალთა შემოქმედების მისეული თარგმანები გამოქვეყნებულია თურქულ პერიოდულ გამოცემებსა და ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო

უნივერსიტეტის ჟურნალში „არმაღანი“. ფილოსოფიის დარგში აქვს გამოცემული სამი წიგნი: „შეიხ ბედრედინ ვარიდათი“ (ფრანგულ ენაზე), „ემანუელ მუნიეს პერსონალიზმი“ და „რჩეული ფილოსოფიური ნაწერები“. ასევე, არის ოცზე მეტი სამეცნიერო სტატიის ავტორი. აქტიური მონაწილეობა აქვს მიღებული არაერთი ეროვნული და საერთაშორისო კონგრესის მუშაობაში. უნდა ითქვას, რომ ბილალ დინდარის შემოქმედებითი მოღვაწეობის ყველაზე მნიშვნელოვან მოვლენას წარმოადგენს ის ფაქტი, რომ მან სრულად თარგმნა თარგმნა თურქულ ენაზე შოთა რუსთაველის „ვეფხისტყაოსანი“. თარგმანზე მუშაობისას მას ეხმარებოდა აზერბაიჯანელი ზეინელაბიდინ მაქასი. აღნიშნული თარგმანი გამოიცა 1991 წელს, სათაურით „ვეფხისტყაოსანი რაინდი“. როგორც მთარგმნელები აღნიშნავენ, მათ ისარგებლეს აზერბაიჯანული თარგმანით, რომელიც ქართულიდან აზერბაიჯანულმა პოეტმა აჰმედ ჯავადმა 1930-იან წლებში თარგმნა და პირველად გამოიცა 1978 წელს. უნდა აღინიშნოს, რომ „ვეფხისტყაოსნის“ პირდაპირი თარგმანი ქართულიდან თურქულ ენაზე ჯერჯერობით არ გვაქვს. ბილალ დინდარის ნაშრომი ერთადერთია, რომლის მეშვეობითაც თურქი მკითხველი „ვეფხისტყაოსნის“ შინაარსსა და მნიშვნელობას ეცნობა.

ბილალ დინდარის შრომას დიდი მნიშვნელობა აქვს საქართველო-თურქეთის კულტურულ ურთიერთობებში. მისმა თარგმანმა ხელი შეუწყო თურქულ საზოგადოებაში ქართული ლიტერატურის გაცნობასა და საქართველოს კულტურული მემკვიდრეობის წარმოჩენას.

ბუნებრივია, თარგმნილი ტექსტის ხარისხი დამოკიდებულია იმაზე, თუ რამდენად შეძლო მთარგმნელმა ორიგინალი ტექსტის შინაარსის გაგება, რამდენად ფლობდა ავტორი სათარგმნი ტექსტის ენას. „მთარგმნელი თარგმნის პროცესში ხშირად აწყდება სირთულეებს, რადგან ის არაა იმ კულტურის წარმომადგენელი, რომელ ენაზეც ტექსტს თარგმნის, მან თარგმანში უნდა მოძებნოს ტექსტის წყაროს ანალოგიური ფორმა, რათა შექმნას შთაბეჭდილება, რომ თარგმანი ორიგინალის ეკვივალენტია“ (ნიქაბაძე 2022: 176).

ბილალ დინდარი წიგნის შესავალში განმარტავს, თუ როგორ იმუშავა თარგმანზე: „მიუხედავად იმისა, რომ კარგად ვიცოდი აჭარის ავტონომიურ რეგიონში სალაპარაკო ენის დიალექტი, მე არ ვიყავი კარგად გათვითცნობიერებული ქართულ ენასა და ლიტერატურაში. ამიტომ გადავლაზე ენობრივი ბარიერი და შოთა რუსთაველის „ვეფხისტყაოსანი“ თურქულად ვთარგმნე ჩემი მეგობრის, ასოცირებული პროფესორის, დოქტორ ზეინელაბიდინ მაქასის, აზერბაიჯანული ენისა და ლიტერატურის ექსპერტის დახმარებით“ (ცილაძე 2018). ბილალ დინდარმა აღნიშნა, რომ თარგმანზე მუშაობისას მან იხელმძღვანელა სერგი წულაძისეული ფრანგული თარგმანითა და აჰმედ ჯავადისეული აზერბაიჯანული თარგმანით.

აღსანიშნავია, რომ ბილალ დინდარის „ვეფხისტყაოსნის“ თურქულენოვანი თარგმანის შესახებ ბათუმის შოთა რუსთაველის

სახელმწიფო უნივერსიტეტში ნონა ნიქაბაძის მიერ დაცულია სადოქტორო დისერტაცია: „ვეფხისტყაოსნის“ თურქული თარგმანების კორპუსლინგვისტური და კრიტიკული ანალიზი“. დისერტაციაში განხილულია ცალკეული სიტყვები: მზისა და მთვარის კონცეპტი, მეტაფორების გადატანის საკითხი ერთი ენიდან მეორეში, სიტყვათა კლების შემთხვევები, არასწორად გაგებული ლექსიკური ერთეულები, მუსიკალური ინსტრუმენტების თარგმანი, კულტურული კონცეპტების თარგმანი დასხვა. სადისერტაციონაშრომის ავტორი, კორპუსლინგვისტური ანალიზის განხილვის შედეგად, ასკვნის, რომ „ვეფხისტყაოსნის“ თურქულ თარგმანში შინაარსობრივი მხარე მეტ-ნაკლებად შენარჩუნებულია, მაგრამ ხშირად მთარგმნელი საკუთარ ინტერპრეტაციას ავლენს, რასაც თავისუფალი თარგმანისკენ მივყავართ. თარგმნის პროცესში საკუთარ ენასა და კულტურაზე მორგებულ სპეციფიკურ-კულტურულ კონცეპტებს გვთავაზობს, რომელიც მრავალფეროვნებით გამოირჩევა. სისტემური ხასიათი აქვს სიტყვის გამოტოვებას, რაც, შესაძლოა, როგორც მატების შემთხვევაში იყო, რითმის რღვევის თავიდან ასაცილებლად სჭირდება მთარგმნელს. ტექსტში ხშირად დასტურდება იმპლიციტური ხერხის ექსპლიციტურ ხერხად გარდაქმნის მცდელობა, რაც წინ უსწრებს ორიგინალი ტექსტის სიუჟეტს, შესაბამისად, თავს იჩენს ტექსტის კოჰერენტულობის დარღვევა“ (ნიქაბაძე 2023: 181).

დასკვნა

ბილალ დინდარმა „ვეფხისტყაოსნის“ თურქულ ენაზე თარგმნით მნიშვნელოვანი წვლილი აქვს შეტანილი საქართველო-თურქეთის კულტურულ ურთიერთობებში. განსაკუთრებულია მისი დამსახურება თურქულენოვან სამყაროში ქართული ლიტერატურისა და, ზოგადად, კულტურის პოპულარიზაციის თვალსაზრისით.

გამოყენებული ლიტერატურა

კეკელიძე... 1987: კეკელიძე კ., ბარამიძე ა., ძველი ქართული ლიტერატურის ისტორია (V-XVIII სს.). თბილისის უნივერსიტეტის გამომცემლობა. თბილისი.

ნიქაბაძე 2021: ნიქაბაძე ნ., „ვეფხისტყაოსნის“ თურქული თარგმანის ზოგიერთი საკითხისათვის. კულტურათაშორისი დიალოგები, შრომები, VI. იაკობ გოგებაშვილის სახელობის თელავის სახელმწიფო უნივერსიტეტი.

ნიქაბაძე 2022: ნიქაბაძე ნ., კულტურული კონცეპტები „ვეფხისტყაოსნის“ თურქულ თარგმანში. აღმოსავლეთმცოდნეობის მაცნე, ბათუმის შოთა რუსთაველის სახელმწიფო უნივერსიტეტი.

ნიქაბაძე 2023: ნიქაბაძე ნ., „ვეფხისტყაოსნის“ თურქული თარგმანების კორპუსლინგვისტური ანალიზი. ბათუმი.

ცილაძე 2018: ცილაძე ბ., რა დაემართა შოთა რუსთაველს თურქულად? <https://tetripiala.wordpress.com/2018/07/19/1627/> დამოწმება: 08.12.2025).

References

Ciladze 2018: Ciladze B., What Happened to Shota Rustaveli in Turkish? Retrieved from, <https://tetripiala.wordpress.com/2018/07/19/1627/> (Verification: 08.12.2025)..

Kekelidze... 1987: Kekelidze K., Baramidze A., History of Old Georgian Literature (V–XVIII centuries). Tbilisi: University Publishing House.

Nikabadze 2021: Nikabadze N., On Some Issues of the Turkish Translation of “The Knight in the Panther’s Skin”. Cultural Dialogues, Vol. VI, Telavi State University named after Ivane Javakhishvili.

Nikabadze 2022: Nikabadze N., Cultural Concepts in the Turkish Translation of “The Knight in the Panther’s Skin”. Bulletin of Oriental Studies, Batumi Shota Rustaveli State University.

Nikabadze 2023: Nikabadze N., Corpus-Linguistic Analysis of the Turkish Translations of “The Knight in the Panther’s Skin”. Batumi.